

Bosbouw in Ierland

Tijdens mijn sabbatical leave wilde ik graag een land bezoeken dat qua bosbouw enigszins overeen zou komen met Nederland. Ik wilde met beheerders en particulieren praten over specifieke problemen met hun bos. De keus viel op Ierland, maar de verschillen met onze bosbouw bleken toch wel erg groot. Ook de culturele verschillen veroorzaakten heel wat hoofdbrekens. Een bijzonder boeiend land.

Het eerste dat opvalt als je in december Ierland bezoekt, is de geur van gestookte turf. Het is snel donker en als je 'in the evening' wordt uitgenodigd voor een Guinness in één van de ontelbare pubs (met vaak weinig klandizie), is het de bedoeling dat je aan het *eind van de middag* komt. Het landschap is prachtig: ontelbare smalle weggetjes met stenen muurtjes die het (uit)zicht beletten zodat je links rijden wel eens vergeet. Een land vol schapen, maar waar schapenvlees eten niet gebruikelijk is. Een landbouwland waar de landbouw steeds minder waard is, waar bosaanleg (met subsidie) een optie is, maar waar de bosbouw niet zo'n goede naam heeft.

Attitude over bos(bouw)

De attitude over bosbouw is in Ierland niet zo positief. Er is weinig bos en er is amper sprake van een bosbouwtraditie. Een 45 jarige bosbouwer vertelde me dat van zijn 30 medestudenten er slechts 4 in Ierland waren ge-

bleven, de rest was vertrokken. Rond 1900 was zo'n 1% bebost. Oud bos wordt door velen nog geassocieerd met de rijke Engelse landeigenaren. Zij gebruik(t)en hun afgesloten landgoed voor jacht en recreatieplezier, temidden van de arme Ierse bevolking. Ook de staat plantte bos aan. Eerst 'on the tops of the hills' waar de groei langzaam was. Vervolgens kochten ze de veel lager gesitueerde (aangeboden) landbouwgrond tegen lage prijzen en bebosten ook deze gronden. Dit gaf veel boeren een negatief gevoel: 'they took away the farmer's land'.

Over het algemeen klagen veel Ieren over de wijze waarop bosbouw werd bedreven: grootschalige kaalkap en overal Sitka Spruce. Een boomsoort die hard groeit, veel bulkhout levert en gebruikt voor ruw materiaal, zoals pallets en balken, omdat glad afwerken bij deze houtsoort niet kan. Bosbouw betreft dus kwantiteit en weinig kwaliteit.

Ierse Bosbouwers

Tijdens mijn sabbatical sprak ik met vele beheerders en eigenaren over bos(bouw). Maar ik ontmoette slechts een enkeling die zelf wist wat hij wilde met zijn bos

Foto 1: De timmerman, met zijn zelfgemaakte stoelen, wil ooit zijn hout uit zijn eigen bosje halen

Foto 2: Deze vormen houdt de timmerman er opzettelijk in

en een idee had hoe het bos dan beheerd zou moeten worden. Een 'echte' bosbouwer?

Ik sprak een timmerman, die stoelen (zie foto 1) en klein keukengerei maakte, in een kleine werkplaats. Hij had zelf een bosje aangeplant met allerlei boomsoorten, die hij later wilde gaan gebruiken. Ook wilde hij graag kromme of gevorkte stammen (zie foto 2) en beheerde met dat idee z'n bosje.

Een pas afgestudeerde bosbouwstudente werkte een jaar in het noorden van Ierland bij een organisatie die particulieren ondersteunen bij het bebossen. Zij vertelde: *'Toen ik ging solliciteren voor deze baan was ik erg nerveus want wat wist ik nu van deze bossen af? Mijn medestudenten zeiden me: 'Hoezo? Je plant toch gewoon Sitka Spruce, en je kijkt gewoon in de tabel wat je wanneer moet doen!' Ze was erg te leurgesteld en miste de uitdaging van het uitdenken en experimenteren. Want ze had de studie gekozen om te denken over het beheer en niet om -alleen- regels toe te passen.*

Een adviseur, die particulieren ondersteunde bij het bepalen van de door hem gewenste boomsoorten, nam me mee het veld in. Hij was een van de weinigen die voor de motivatie van de boomsoort niet naar regels keek maar naar de omgeving. Hij zag dat de loofbomen die in de heggen stonden krom waren én dik én vitaal. Dus waarom zouden deze soorten niet met een ander beheer recht én dik én vitaal kunnen worden? Hij vertelde me dat hij voor de aanleg van (wat) loofhout helaas vaak werd tegengewerkt door regelgeving en de inspecteur. Als de inspecteur (van de Forest Service) tegen is, ontvangt de eigenaar geen subsidi-

die. Sommige eigenaren wachten op betere tijden: *'Onze inspecteur wil geen loofhout, maar gelukkig gaat hij bijna met pensioen'*. Een andere inspecteur wilde de discussie over loofhout niet meer voeren. Hij besloot om een loofbomen-aanplant toe te staan om daarmee het *ongelijk* van de eigenaar aan te tonen. Toch meent de Forest Service dat een (klein) aandeel loofbomen goed is. Maar vaak werd een eigenaar ook ontmoedigd door de boetes als de aanplant niet goed aanslaat. Met een aanplant van Sitka heb je daar weinig last van, die slaat altijd wel aan. Natuurlijk groeien niet alle loofboomsoorten overal goed, maar het is jammer dat er weinig geëxperimenteerd wordt. Een eigenaar toonde een menging van loofbomen waarin de els het fantastisch deed (foto 3). Maar omdat loofhout niet echt door de overheid wordt gestimuleerd is de herkomst vrijwel nooit lers.

Als men boomsoorten mengt dan worden bijna alle soorten individueel gemengd. Aan de ene kant erg arbeidsintensief, maar wellicht ook wel handig als je niet weet wat je kunt verwachten. Opvallend daarbij is dat *niet* de Forest Service of Coillte (beheer-

ders van Staatsbossen) voorop loopt maar juist de particuliere eigenaren. Zij durven -heel voorzichtig en kleinschalig- te experimenteren. Ook de in 2000 opgerichte Pro Silva Ierland is een particulier initiatief.

Dunnen?

Ieder land heeft zo z'n eigen ervaring en de tijd was te kort om uitgebreid in te gaan op hun grootste bosbouwkundige zorg: de stabiliteit van de opstanden voor storm. Het kan heel hard en vaak waaien en er waren vele (natte) ondiepe bodems. Maar ik heb dan ook heel wat stormschade gezien. Het Domino-spelletje moet hier zijn oorsprong hebben. Er bleven vraagtekens over de dunningen, want ik begreep hun motivatie voor (laag-)dunnen niet en ook niet hun bezwaar tegen mengingen. Immers, met laagdunnen en monocultures worden de opstanden toch homogener gemaakt en niet stormvaster? Veel opstanden zijn trouwens plat gegaan omdat de buuropstand werd geveld. Daar leek weinig tegen te doen te zijn.

Ierse bosaanleg

Bosaanleg is hier dus absoluut niet gemakkelijk. In de natte en

Foto 3: Els met een uitstekende groei. Helaas zijn ze van buitenlandse herkomst

ondiepe grond kunnen de bomen niet diep wortelen, ze staan niet stabiel. Men is bang voor stormschade en door de zachte bodem is het oogsten moeilijk.

Bosaanleg gaat gepaard met het graven van een uitgedacht systeem van greppels (drainage) die uitkomen in gegraven bakken voor de opvang van weggespoelde klei. De boompjes worden geplant in de omgekeerde plag (foto 4) dan staat het boompje net iets minder met z'n voeten

in het water. Het geheel moet worden ingerasterd, want de kans bestaat dat een boer er 'even' z'n vee op laat grazen: Weg bos!

Mijn vragen waren voor de Ierse bosbeheerders vaak vreemd, hun antwoorden waren voor mij vaak niet goed te begrijpen. Deels kwam dat omdat ze veel beantwoordden vanuit regels en tabellen en veel minder vanuit hun ervaring. Er is ook niet veel ervaring met bosbeheer en bosaanleg, ze-

ker niet op goede gronden met loofbomen en lastige ondergroei van grassen en bramen. Want veel ervaring stamt uit de tijd dat bosbouw bestond uit Sitka op arme- en schone grond (zonder lastige vegetatie).

In Ierland oogst men de Sitka vóór de maximale bijgroei. Over het waarom, zijn de meningen verdeeld: 'Dat doen we altijd al zo; als je langer wacht, waaien de bomen om; het is beter voor de houwkwaliteit; deze diameter levert het meeste op; oogsten is anders onmogelijk'. Het meest waarschijnlijke lijkt mij de redenering dat er, ongeveer 20 jaar geleden, afspraken gemaakt zijn met de nieuw te vestigen houtindustrieën over de aan te leveren hoeveelheid hout. Omdat men een te hoge inschatting van de bijgroei had gemaakt, moest men het hout eerder dan bedoeld oogsten, dus dunner. Ondertussen is de industrie helemaal gewend aan dunnere stammen en wil dus geen dik hout meer.

EU Subsidies

Toen Ierland lid werd van de Europese Unie, is er veel veranderd. Door de grote hoeveelheid aan (landbouw)regels, de quota en later ook nog de dramatiek van de BSE gaven en geven velen het boeren op. Ze kijken uit naar andere middelen van bestaan: pensioen of verkoop van het land. Maar bosaanleg met subsidie is ook een optie. Wel is er nog veel weerstand, want de mening 'you only plant trees if you don't know how to farm' leeft nog overal.

Onder die 'subsidieboeren' tref je boeren die het slechtste stukje land bebossen. Ze hebben er weinig binding met de aanplant (vaak met Sitka Spruce) en den-

Foto 4: Aanplant in een ondiepe bodem. De boompjes worden in een omgekeerde plag geplant. Het teveel aan water wordt in greppels afgevoerd en opgevangen in een reservoir waar de meegespoelde klei kan bezinken.

ken onterecht dat ze na deze omloop weer landbouw kunnen bedrijven. Anderen krijgen echt lol in het bebossen en willen ook andere boomsoorten, maar dat wordt lang niet altijd geaccepteerd door de inspecteurs. Ook ontstaan er allerlei nieuwe initiatieven. Tot mijn verbazing ontdekte ik allerlei nieuwe vormen van bosbouwinvesteringen die gebruik maken van de EU subsidie, bijvoorbeeld in combinatie met buitenlandse investeerders. Ik ontmoette een parttime-boer die door de EU gezien wordt als boer en dus in aanmerking komt voor de maximale regelingen. Hij leest grond (die gekocht is door een investeerder) en voor de eerste 20 jaar krijgt hij subsidie voor aanleg en beheer, hij verzorgt de opstand en ontvangt de dunningsopbrengsten. Na 34 jaar wordt de grond met opstand verkocht. De opbrengst is voor de - soms ook buitenlandse- investeerder. Men heeft daarbij een (en voor zover ik kon overzien zeer twijfelachtige) hoge verwachting, o.a. gebaseerd op de waardeverhoging van de bosgrond en een prijsstijging van het hout. Deze verwachtingen lijken veel te hoog. Wel realistisch lijkt een geactualiseerd financieel rendement van 6 à 8% (bron FORM Ecology Consultants, Hattum). Het blijft toch vreemd om te investeren met EU subsidie. Want een EU subsidie is mede bedoeld om een bijdrage te leveren aan de regionale economie en niet voor de economie in Dublin (bijvoorbeeld als de eigenaar in Dublin woont) of investeerders met soms ook buitenlandse klanten. Vooral als bosaanleg hele eigen-

dommen betreft wordt het door de inwoners ervaren als de reden voor de leegloop. Na het overlijden van de ouders besluiten de kinderen -die vaak in Dublin wonen- vaak om op het land bomen te zetten of te verkopen. Dit betekent voor de burens minder uitbreidingsmogelijkheden, minder boeren, minder verkoop, minder plaatselijke winkels, enz. Anderen zijn van mening dat de leegloop niet komt door de bosaanlegsubsidie, omdat de leegloop was al begonnen door de slechte economische landbouwsituatie. Bewoners noemen ook negatieve sociale effecten van bosaanleg: het gebied wordt donkerder, raakt meer geïsoleerd (je kunt de burens niet meer zien) en de wegen zullen door de machines worden kapot gereden.

Certificeren, FSC, duurzaamheid

Deze -vaak door elkaar gebruikte- woorden spelen hier zeker wel maar het lijkt erop dat duurzaamheid het effect van bos op de omgeving betreft (b.v. de waterkwaliteit of de werkgelegenheid). Zolang dit effect niet negatief is, wordt er al snel het woord 'sustainable' op geplakt omdat de beheerder weet dat dit etiket goed is voor de vermarktbaarheid van

het hout. Voor certificering en duurzaamheid zijn zowel de externe - als de interne effecten en kwaliteiten van bos en bosbeheer van belang. Maar ik krijg hier het idee dat alleen de externe effecten belangrijk zijn. Bijna niemand spreekt bijvoorbeeld over inheemse soorten, natuurlijke verjonging of structuur. Het staat wel beschreven in de regelingen maar het lijkt niet als zodanig te worden gedragen. Door enkele gesprekken wordt dit vermoeden versterkt.

Coillte probeert hun bossen te certificeren. Ik was te gast bij een eerste bijeenkomst in de regio. Het is voor Coillte nieuw en er was weinig publiek. Een van de nieuwe beheeraspecten is dat na een eindkap loofbomen blijven staan. Dat klinkt goed maar als ik later deze bossen tegenkom is het beeld niet erg hoopgevend: de miezerige loofbomen die na al die jaren de verdrukking van Sitka Spruce hebben overleefd staan nu alleen op de vlakte (foto 5). Het lijkt dan ook niet echt de bedoeling van de betreffende beheerder om loofbomen te sparen maar: 'Het moet volgens de regels'. En deze zin hoorde ik vaak.

Een landgoedeigenaar toonde me een (prachtig gemengd) oud

Foto 5: De loofbomen die niet worden geveld bij de kaalkap

Sitka Spruce opstanden met EU subsidie. Maar deze donkere, monotone houtopstanden verdienen het woord 'bos' eenvoudigweg niet. Misschien was het daarom dat het leek alsof ik niet meer met vakgenoten sprak. Ik miste de passie, het willen experimenteren en de inhoudelijke discussie. Slechts een enkeling toonde mij z'n mooiste boom of opstand en af en toe nam iemand me mee naar een beheerprobleem. Gelukkig komen er allerlei nieuwe initiatieven zoals kleine experimenten, de oprichting van Pro Silva Ierland en de Coillte kijkt al heel anders dan 10 jaar geleden naar het bos. En voor bosaanleg liggen er nu prachtige kansen en mogelijkheden. Leuk bos kan EU gesubsidieerd worden aangelegd en onderhouden. Wat een uitdaging!

Twee bezoek tips

Als u ook eens naar Ierland gaat, dan kunnen de volgende twee tips van nut zijn.

Tip 1: Als mensen u iets aanbieden b.v. een kopje thee, zeg dan eerst *'nee, dank u wel'*. Bij de tweede keer antwoord u: *'doet u voor mij geen moeite'* en pas de derde keer accepteert u het kopje thee. Het is even oefenen maar zo bent u wel beleefd.

Tip 2: Als u met kennissen in de kroeg Guinness drinkt, wacht dan niet met bestellen totdat iedereen het glas min of meer leeg heeft maar bestel eerder. Guinness moet namelijk een tijdje 'bezinken' voordat het drinkbaar is en deze tijd komt overeen met de drinktijd van 5 cm Guinness.

Met dank aan alle Ieren die ik heb mogen interviewen in het bos, op de boerderij en op kantoor en veel dank aan Tomas O' Leary voor de uitstekende organisatie.

bos en een jaar oude aanplant met alleen Sitka Spruce dat ingeboet moet worden. Tot mijn verbazing (verplaatsend in de gewoontes van het land) wordt er niet ingeboet met Sitka Spruce maar met Douglas. Hij boette met deze soort in *'voor de biodiversiteit'*. Na wat doorvragen vertelde hij dat hij weet dat Douglas niet veel toevoegt aan de biodiversiteit van de Sitka Spruce opstand. Hij mengt alleen maar bij omdat nieuwe bosaanlegregels dat voorschrijven. Als er gewerkt wordt met exoten moet er minimaal 20% van andere boomsoor-

ten worden bijgemengd 'ten behoeve van de biodiversiteit'. Het maakt niet uit welke boomsoort. Dit is al moeilijk te begrijpen maar het wonderlijke komt nog: bij de eerste dunning mogen alle mengboomsoorten er als eerste uit. Is het alleen het opvolgen van regels?

Tot slot

Na twee weken Ierland begin ik de overwegende negatieve houding ten opzichte van bos(bouw) te begrijpen. Want bosbouw betekent hier vaak het opvolgen van regels en het aanleggen van